Q. D. T. O. M. B. V.

Dissertationem hanc

De

NECESSARIO ATQ. PERUTILI

PURGATIONIS

PRÆSIDIO.

INDULTU ET AUTHORITATE

Spectatissimi atque Gratiosissimi

Senatus Medici,

Sub

Moderamine

VIRI Magnifici, Amplissimi, Celeberrimi

DN. JOH. CASPARI BAUHINI

Phil. & Med. Doct. Praxeos Professoris

Ordinar. p. t. Universit. Basiliens.

Rectoris.

Publicæ Doctorum disquisitioni

Ventilandam

offert.

Ad diem XXXI. Mens. Januar. Ann. MDCLXII.

Horis (ab 8. ad 11.) locoq; hyberno

consuetis.

FORTUNATUS à JUVALTIS

Zuziensis Rhætus.

BASILEÆ, Typis JOH. JACOBI DECKERI,

Academiæ Typographi.

VIRIS

Magnificis, Nobiliſſ. Ampliſſ. Virtute ſcientiâq; Eminentiſſ. Spectatiſſ. Excellentiſſ. Experientiſſ. Clariſſimis.

DN. JOHAN. CASPARO BAUHINO. Philoſoph. & Med. Doct. Profeſſ. Pract. Chriſtianiſſ. Franciæ & Navarræ Regis, diverſorumq; Sacr. Rom. Imperii Principum Conſil. & Medico Ordinario Univerſit. Baſilienſis nunc ter Rectori.

DN. GEORGIO à WIEZELIIS. Engadinæ ſuperioris olim ſecundùm Landemanno dignisſimo, Seniori gravisſimo, Patriæ patri ſummè Venerando.

DN. BALTHASARO à PLANTA. Zuzienſi, totius Comitatus Clavenenſis antehac Commiſſario, & in Engadina ſuperiori bis Landemanno meritisſimo, meo è ſacro fonte ſuſceptori æternùm honorando.

DN. EMANUELI STUPANO. Phil. & Med. Doct. Med. Theoret. Profeſſ. Celeberrimo, Collegii Medici Decano & Seniori dignisſimo.

DN. HIERONYMO BAUHINO Caſp. Fil. & Caſp. Nep. Phil. & Med. Doctori, Anatom. & Botan. Prof. Ordin. Peritisſimo, oculatisſimo.

DN. JOH. HENRICO GLASER. Itidem Ph. & Med. Doct. & Practico ſubactisſimo, ſolertisſimo.

DN. PETRO PARINO Juniori Scamphienſi, uſu variâq; rerum experientiâ eruditisſimo, Patriæ lumini fulgentisſimo.

DN. WOLFGANGO à JUVALTIS. Wolfg. Fil. & Wolfg. Nep. totius Engadinæ ſuperioris olim Cancellario meritisſimo.

Mecœnatibus, Fautoribus, ſtudiorum Promotoribus, Præceptoribus, atq; Agnatis, perpetuo honore ſummè Venerandis haſce med. ſtudii ſui primitias, in verum, obſequii, obſervantiæ, honoris, gratitudinis atq; amoris teſtimonium, reverenter & humiliter ſacras facit & inſcribit.

Author

FORTUNATUS à JUVALT.

DISSERTATIONIS

De

PVRGATIONE

THESIS I.

Ominis Etymologiam ſcrupuloſis nominum Doctoribus criticis relinquam; rem ipſam ſtatim in initio aggrediar: Itaque Purgationis ſeu Καθάρσεως triplex extat apud Medicos ſignificatio. Prima generalis eſt pro quavis indifferenter Vacuatione vitioſi humoris, per alvum, urinas, ſudores; Hæc manifeſtè aptata menſibus legitur apud Magnum Hipp. ſ. 5. a. 60. *Si prægnanti purgationes cùrſum ſuum teneant* moxque ſequenti 61. *Si mulieri purgationes non prodeant*. Quare definiri poteſt humorum, qui qualitate, quantitateve in vitio ſunt per commoda loca, quò natura vergit excluſio: dividi verò in Univerſalem & Particularem. Quarum utraque ſpontanea eſt, vel non ſpontanea.

II.

Spontanea fit criticè Naturæ vi de morbo triumphante, & corpus ab humoribus noxiis vindicante per vomitum, ſudores, Urinæ profluvia, hæmorrhagias, dejectiones &c. Vel Symptomaticè, à morbo, labefactatâ naturæ vi.

III.

Non ſpontanea, (nonnullis Artificialis, Fernel. Medi-

catio) artificiosa applicatione medicamenti facultate purgandi præditi perficitur. Præscribitur ad quatuor. 1. ad Evacuationem circumflui humoris. 2. Revulsionis gratiâ, cum eò revocamus humorem unde excurrit. 3. Ad derivationem, humore excurrente per loca ex eventu incommoda, ut si nares ulcere fuerint obsessæ. Materiam eò fluentem ducemus in os. 4. Tandem ad coëffusionem materiæ morbificæ ab imperfectâ crisi restibilis, ut si naturam ob debilitatem imparem juvamus, & quod cœpit peragimus, alvum ducendo, vel alio modo.

IV.

Secundus significatus specialior est, contractus quippe ad evacuationem quæ fit purgantibus humores noxios excrementitios per alvum & vomitum. Ita τὸ φαρμακεύειν Hipp. *s.1. a.22. Concocta medicamento purgante educenda* & s.2. a. 36. Item 37. & alibi.

V.

Tertia deniq; significatio, omnium strictissima pertinet ad purgationem propriè ita dictam, quę peragitur medicamentis, absolutè adhuc generis nomine, & per excellentiam catharticis dictis. Hæc, ut de qua potissimum mihi sermo in hac disputatione erit, definitur. Humorum qualitate peccantium, facultate catharticorum propriè dictorum, ad intestina attractorum, dejectio.

VI.

Ut verò Purgationis 5. sunt circumstantiæ aut leges. Quid, quantum, quando, ubi & quomodo: Ita integram ejus historiam divido in quinque partes: quarum 1. sit de *Indicante*. 2. de *Præparatione*. 3. de *Quantitate*. 4. de *Tempore*. Ultima de *Modo*.

VII.

Indicans. Medicationis Indicans Cacochymia est, si mavis humores excrementitii naturales (ut pituita dulcis, Melancholia, bilis) aut quivis præter naturam, quavis copiâ geniti inque trium regionum aliqua subsistentes, modò tales sint qui alia nulla arte emendari posisnt, ut diætâ, vel alterantibus, vel sudorem cientibus, aut insensibiliter discutientibus: quamobrem sanis cathartica dare malum judico cum Hipp. qui s.2. a.37. inquit: *Qui bona sunt corporis valetudine purgationes difficulter ferunt.* Etenim cathar-

catharticæ, defectu humorum noxiorum, ſanguinem & carnes colliquant magna vi, ut proprium ex ipſis humorem proliciant, quæ eſt calamitas cui ſupervenit convulſio, juxta aph.16. ſect. quartæ & 4. ſ. 5. convulſioni autem mors.

VIII.

Error igitur noxius eſt, multorum Medicorum, qui ſanis, ſingulis ferè ſeptimanis, ſemel, bis, ter alvum turbant pillulis, aut aliis medicamentis, etiam validisſimis, ad variorum excrementorum quæ in ipſis quotidie cumulantur expurgationem. Salutare contra illud Galeni dogma ſ. 3. aph. com. 15. Valde indigentibus, & ex longis temporum intervallis, purgatio utilis eſt. Eorum verò, quæ ſingulis diebus procreantur in corpore, excrementorum copia minor eſt, quam ut exigat medicamenti purgantis efficacisſimam & violentam attractionem. Si verò quispiam voluerit, bis menſe, aut ſemel omnino ſaltem eâ uti, veritus ne excrementorum multitudo aggregetur, præter id quod nocebit, corpora etiam in malam conſuetudinem trahet.

IX.

Excrementa illa, re poſtulante, ad integritatem ſanitatis ſervandam, blandè alvum ſubducentibus, aut moderatè urinam, ſudoresvè prolicientibus, educi commodè poſſunt. Quid igitur purgationis præſidio opus? His præmisſis, concludo, purgationem iis tantùm convenire, qui cacochymia laborant vehementiori, & pravis ſuccis referti ſunt, omnibusque affectibus exinde originem ducentibus.

X.

Indicanti ſuum reſpondet indicatum, quod eſt medicamenti genus, ex humoris genere petendum: Quot enim peccantium humorum, totidem & Medicamentorum genera, uſus notavit, ut ſingulis ſingula accommodaret. Quæ Pituitam ducunt dicuntur Græcis φλεγμαγωγὰ quæ Bilem flavam, χολαγωγὰ, quæ atram, μελαναγωγὰ, quæ ſerum ὑδραγωγά: αἱμαγωγὸν nullum novimus, niſi fortè quod menſes movet. Qui enim aliud agens, ea virtute plantam repererat, ſi credere fas eſt, ne ad poſteros tam miſerabilis inventi memoria perveni-

ret, justo Dei judicio cum invento sublatus est. Eademque terra inventum & inventorem meritò sepelivit. In unoquoque genere triplicia sunt, leviora, mediocria & vehementiora, quæ ducunt qualitat. occultâ & similitudine substantiæ, quam non habent cum humoribus tantùm, sed etiam corporis partibus, ratione cujus alia ex aliis partibus trahunt.

XI.

Ita cum Arquato laboranti & flava bîle suffuso medicamentum datur accommodatum, mox totus in habitum naturalem refertur, pristinumq; colorem recuperat. Si aquâ subter cutem fusâ turgido, medicamen huic ducendæ propinetur aptum, aquosus humor excidet, magnaque vi foras erumpet, subsidente Ventris tumore; Simili quoque ratione, quum vel pituita vel bilis atra molesta est, si suum cuique catharticum congruenter afferatur: noxium humorem experimur detrahi, laborantemque vindicari à morbo. Hæc de indicantibus & indicatis sequitur Præparatio.

XII.

Præparatio. Duæ hìc primò oriuntur quæstiones. Prima est An præparatio & concoctio differant? Secunda An quotiescunque purgandum præparatione sit opus? Ad primam resp. multos quidem antehac promiscuè his vocabulis fuisse usos, sed malè; Præparatio enim arti, concoctio verò naturæ tribuenda est. Secundam quod attinet. Respond. Quod non: Ut cum materia turget: *nam eodem ipso die eadem educenda est* teste Hipp. s.4. aph. 10. In talibus enim cunctari periculosum ubi materia non dat inducias. Et si materia à sanguine sit segregata, ut in colico dolore & hydrope, ubi sufficit corpus esse meabile: Si autem humor parti cuipiam firmiùs inhærescit, vix, nisi detersus, aut concoctus, & naturæ vi secretus, trahenti medicamento obtemperat. Hipp. in fractura calcis eodem quoque die, si absit febris ad Elleborum venit: sed propiùs ad rem accedam.

XIII.

Præparatio duplex est, una ante humorum vitiosorum concoctionem, post concoctionem altera: quarum prior humoris, corporis altera, commodè nuncupari potest. Peragitur prior crassarum, tenacium lentorumque humorum in quocunque loco ex-

loco exiſtentium extenuatione, inciſione & deterſione. Tenu-jum verò, ut bilioſorum, ſi ferventiores & acriores, temperatione & obtuſione; Uſurpentur ideo tũ cibi ad ſcopum facientes, tum medicamenta digeſtiva vulgò dicta, eaque tum ſimplicia, ut Hyſſopum, Origanum, Calamintha, Pulegium &c. tum compoſita. ut oxymel, mulſa, ſyrupus capillorum Veneris, ſyrupi de Hyſſopo, Marubio in illis: in his cichor. Endiv. Lactuc. &c. ſyrupis Violar. Roſar. aliiſque refrigerantibus, acrimoniam obtundentibus, confortantibus & ſimilibus quorum magna in officinis extat copia.

XIV.

Poſterior, removet impedimenta purgationis, liberando meatus ab obſtructione, ab infarctu, ut cocti humores, & præparati liberiùs exeant. Remedia quæ id præſtant, in genere dicuntur ἀναστομωτικὰ, aperientia, ἐκφρακτικὰ deobſtruentia, ab uſu ſic denominata, quæ à fortioribus digeſtivis non re, ſed objecto differunt. Inſigne ἐκφρακτικὸν eſt cremor tartari ex multis, hic Baſileæ & apud alios celebres practicos valde uſitatatus & commendatus.

XV.

Cibi humectantes, & balnea, meatus corporis laxiores efficiendo non parum fluidum faciunt corpus: ſecundum Hipp. Verit. Oraculi ſententiam 6. Epid. ſect. 5. aph. 27. *Si vis celerius eum qui Veratrum potavit purgare, ſtatim lavato, vel cibum porrigito, quod &* ſ. 4. a. 13. indigitat. Hæc omnia ſ. 2. a. 10. elegantisſimè comprehendit inquiens: *Corpora cum quibus purgare, volet fluxilia faciat oportet.* Quid multis? dirige negotium, ut, Materia educenda, medicamento attrahenti, & Naturæ placidè expellenti, obtemperet, ſicque ex votis animique ſententia procedet medicatio. Tantum de præparatione.

XVI.

Sua eſt & definita cujusque medicamenti cathartici quantititas, quâ id convenientem purgationis modum præſtare ſolet, ſed ea, pro purgandi facilitate difficultateve, augenda vel minuenda videtur. Quando autem facilis vel difficilis ſit futura purgatio, *corporis, humoris*, atque *cœli ſtatus* oſtendit. Quantitas.

XVII. Cor-

XVII.

Corporis ſtatu continentur temperamentum, habitus, conſtitutio, ætas & conſuetudo. Etenim ex ſicco exſuccoque corpore atque macilento pauca detrahi poſſunt: multa ex humido, & ex habitu euſarco. At firmum denſumque corpus, cujus viſcera ac venæ naturâ anguſtæ obſtruuntur, facilè ſupervacua retinet, nec facile elabi ſinit, molle vero, rarum & laxum, quale mulierum eſt, puerorum & otio diffluentium, patentius eſt, per quod concitati tractique humores facilè decurrunt. Robuſti & laboribus aſueti leviuſcula aſpernantur medicamenta, quemadmodum & quibus ſenſus eſt hebetior: contra incitantur facilè, qui exquiſitiore ſunt ſenſu, & qui, vel naturâ, vel morbo, vel vivendi ratione delicatiores evaſerunt. Pueri quoque & ſenes benigniora, ætates mediæ valentiora ferunt, medicamenta. Crebris item vacuationibus aſſueti, pharmaco minus laceſſuntur, inſueti magis/ conſuetudo enim, quippe quæ altera natura, familiaritatem, familiaritas amicitiam parit, quæ vim omnem lenit, *Sic, conſueta longo tempore, etiamſi deteriora ſint, inſuetis minus moleſta ſolent eſſe ſ. 2. a.* 50.

XVIII.

Humoris ſtatu intelligitur ejus qualitas & copia. Quia aquoſus humor, bilisque tenuis facilè, pituita & melancholia pigrè defluit. Qui craſſus eſt, & quaſi ardore reſiccatus, velut fixus ſubſiſtit in via: lentus verò & glutinoſus ductibus obhæreſcit: copioſus & quaſi reſtagnans, ut in obæſulis, & his qui ſe crapulâ ingurgitarunt, aut quavis ex cauſa humorum illuviem congeſſerunt, levi medicamento, magna plerunque Ventris perturbatione, immoderatiùs profunditur.

XIX.

Jam vero cœli ſtatus, ex regione, anni tempore & tempeſtate ſpectandus, purgationes, quales futuræ ſint, oſtendet. Sub Canicula & ante Caniculam, atque in Regione æſtuoſa acer & paucus ineſt humor in corpore, vires præterea languent, ut proinde haud facilis posſit eſſe purgatio. Hyems media, regioque gelida, corpus denſant & aſtringunt, humorem coarctant, qui propterea ægrè demittitur. Sic propemodũ *Aquiloniæ tempeſtates corpora & humores denſant, coguntq́ & alvum exſiccant:*

Contra

Contra Austrinæ solvunt, laxant, & humectant alvum. f. 3. a. 17. Adeo ut Austrina duntaxat constitutione, & temporum regionumq; moderatione felices succedant purgationes. En horum observatione pharmaci quantitas conjici decerniq; debet. Ad hanc insuper magnam vim habet impraegnationis observatio, quæ non modo medicamenti quantitatem, sed & genus plerumq; immutat. At quoniam sæpe nos multa latent, nullis indiciis comprehensa, incognitam laborantis naturam expedit blandis sensim pharmacis explorare, quàm temerè vehementioribus impetere & labefactare.

XX.

Sed quàm valida cathartica sint exhibenda, nobis præter morbi magnitudinem, à noxii humoris situ ob oculos ponitur. Etenim Hipp. mandato levibus quidem morbis medicamenta naturâ levia, vehementioribus verò vehementiora sunt exhibenda. Mitiora è prima corporis regione, mediocria è vasis majoribus, valentiora è corporis habitu evocant. Expedita quippe facilisque purgatio est è Ventriculo & ex intestinis, difficilior è venis mesenterii, deinde è jecore & ex liene, multò difficilior est è venis majoribus, atque etiam è minoribus, omnium verò difficillima, ex ipsa partium substantia; quæ ad summam cutim atque articulos accedunt, quo enim pars quæque distantior, minusvè venis conspersa, eò difficilius Purganti medicamento cedit. Nunc de Tempore agam.

XXI.

Sapienter Plato, si quid aliud, in Humanis id solum bene fieri scribit, quod fit opportunè. Est enim Occasio domina rerum agendarum, & curationis anima. Data tempore prosunt, & data non apto tempore quæque nocent. Quare ut Purgatio quoque quoad tempus ritè fiat, necessariò nonnulla de medicationis tempore adjungemus. Tempus.

XXII.

Tempus purgationis Commodum est, cum adest humor purgationem indicans, alia indicantia eam permittunt, nihilque prohibet quò minùs, vel ad præcautionem, vel ad morbi depulsionem imperetur. Exinde duplex statuitur, alterum

ſine febre, cum febre alterum, utrumque generale vel ſpeciale. Generale absque febre, eſt quodcunque, modo viæ pateant, ipſique humores ad motum apti ſint.

XXIII.

Speciale vel temporis anni, vel diei & horæ. Sic tempus anni purgationi, quæ nullius præſentis morbi necesſitate, ad præcautionem ſolam ſuſcipitur, aptisſimum eſt Ver, deinde Autumnus: aut, quæ illi non abſimilis, ſed quodammodo temperata ſit conſtitutio, non æſtuoſa, qualis diebus canicularibus, nec Aquilonia tempeſtas, ſed Auſtrina humidave, quæ & corpora laxat & humores liquefacit. Id quod à medicinæ Parente Hipp. expreſſum ſ. 6. a. 47. *Quibus Purgatio prodeſt iis vere purgatio imperanda*, quia tum nec ingens viget calor, nec frigus, nec inæqualitas ſed bona temperies. Et ſ. 4. a. 5. *Sub cane & ante canem difficiles ſunt Purgationes.* Tempeſtas quoque ſimilis & benevola ſyderum commiſtione, ſalutaris, ita novâ & decreſcente lunâ præſtat purgare; Nam humores hìc pharmaco fiunt obedientiores, quia tum humores excrementitii vergunt ad imum. Speciale diei matutinum eſt horâ 4. 5. 6. 7. vel 8. vel 5. aut 6. horis ante aſſumptionem cibi.

XXIV.

Generale tempus in febre, & quidem acuta eſt, quando humores cocti ſunt ſ. 1. a. 22. Item ſub declinatione morbi, nulla ſpontanea & quidem ſufficiente evacuatione adveniente, niſi aliquid urgeat. ut 1. Humores turgentes, eodem aphor. teſte, *qui ſtatim ab initio absq; mora evacuandi ſunt* ſ. 2. a. 29. niſi aliquid prohibeat, ut ſunt vires omnino debiles, viæ obſtructæ, pars aliqua in inferiore Ventre phlegmone laborans, ſymptomata lethalia ſtatim invadentia. Nam levi occaſione in Medicum culpa mortis à vulgo referri poteſt.

XXV.

Hîc igitur quæritur. An perfecta concoctio ad purgandum perpetuò expectanda? Nequaquam. Etenim, morbi incremento, cum nondum perfectè, ſed manifeſtè ſolum, & in fine principii, cum obſcurè concocta eſt materia, hanc etiam quodammodo evacuare licet. Quod enim jusſit Aphoriſta noſter Hipp. concocta medicari, non ſolum perfectè, ſed & quovis

modo

modo cocta complectitur, mox ea duntaxat à medicatione removens atque excipiens, quæ, ut in morborum principiis, absolutè cruda sunt. Ita quæcunque ullo modo concocta fuerint medicari sinit, obscurè quidem cocta parcè, manifestè moderatiùs, perfectè verò cocta validiùs. Ut igitur in phlegmone, non universa materia retinetur, dum perfectam concoctionem sit assecuta, sed quicquid suppurat quotidie elicitur: Ita sane & in acutis statuendum morbis. Nam ita quicquid à purgatione reliquum, faciliùs natura domabit.

XXVI.

Quin & vitiosus humor, quisquis in prima corporis Regione consistit, si impetu quodam sponte movetur, neq; locis illis tenaciùs adhærescit primo quoque tempore expurgandus est, nec ejus concoctio expectanda, quamvis haud rectè possit ante concoctionem exquisitè purgari, cum in majoribus vasis conclusus, aut in aliquo viscere coercitus putrescit. Est & aliâ ratione ante concoctionem purgandi necessitas, si præter continentem acuti morbi materiam, quæ aut in venis, aut in visceribus, aut in habitu est corporis, & cujus expectatur concoctio, alia quædam vitiosa in Ventriculo, in Intestinis, aut circum præcordia obhæret dolore, æstu, nausea, amarore, aliisve signis manifesta. Hæc enim omni tempore, etiam nondum ulla morbi apparente concoctione, utiliter potest, adhibita præparatione, medicamento trahi.

XXVII.

II. Humores crudi, ad partem Nobilem, aut nobili consentientem ruituri, statim initio purgandi. Si vero actu jam ruant, coctio expectanda. Alia tamen est ratio in febribus comitatis, qui si actu ad partem nobilem ruant, nec venæsectione evacuarī possint, mox initio purgantur.

XXVIII.

III. Humores maligni, in principio purgandi non sunt. In specie in peste initio non purgandum, nisi non minus periculum ab humoribus pravis in primis viis, quàm à contagio immineat, in quo solum casu purgantia & vomitoria locum habere possunt.

XXIX.

Febris ſpeciale tempus eſt matutinum, ventriculo vacuo, niſi paroxyſmi obſtent, qui ſi manè infeſtent, urgente affectu veſperi purgantia exhibenda, præſertim æſtate. Notandum præterea adhæc, eſſe tranquillo die purgationem tutiorem, expeditiorem verò perturbato. Quocirca impari die agitata materia expeditiùs, pari verò tutiùs detrahitur, dum in quiete non in motu eſt. At cum morbi acceſſio fatigat, nullâ vacuatione convellendæ ſunt vires, ſed perutilis & accommodata eſt vacuationi hora, quæ exacerbationem aliquantum præcedit. Tum enim accumulata materia exacui moverique incipiens promptiùs evellitur. Quodcunque vero catharticum aſſumitur, expleta concoctione exinanitove ventriculo juvat, nec antequam exciderit, cibus eſt offerendus, niſi cum fortè maligna qualitate præditum eſt, hebetatur enim ejus vis & obruitur permiſtione cibi.

XXX.

Purgationis tempus in mulieribus prægnantibus ſcitu neceſſarium, idcirco paucis de ejus adminiſtratione diſſerendum. *Gravidas* (inquit Venerandus Senex Hipp. ſ. 4. a. 1. item ſ. 5. a. 29.) *purgabis ſi materia turgeat, quadrimeſtres & usq; ad ſeptimum menſem, ſed has parciùs. Juniores autem & vetuſtiores cautè vitare oportet.*

XXXI.

Cur igitur nec primo nec ultimo, ſed intermedio duntaxat prægnationis tempore, purgatio in muliere inſtituenda? Rationem reddit Gal. inquiens. Fœtus eandem cum utero cohærentiæ rationem habet, quam cum arboribus fructus. At hi prima generatione infirmis pedunculis continentur, atque ideo facilè decidunt, ſi quando ventus vehementior concuſſerit. Poſtea verò aucti difficulter à plantis diſſolvuntur, & divelluntur, quemadmodum rurſus, ubi ad perfectam maturitatem pervenerint, ſponte ſuâ & ſine ulla vi externa decidunt. Eodem ſane modo, conceptus quoque primo tempore, ſi animo aut corpore vehementiùs moveri mulierem contigerit, facilè ab utero abrumpuntur: quemadmodum & cum perfecti jam fuerint & adulti: Tempore verò intermedio firmiorem coalitum habent, &

avulſioni

avulſioni minimè obnoxium. Quare mulier tū in utero ferens, poteſt vehementiores motus ſuſtinere, ſine fœtus offenſione, ac proinde tutiùs purgari turgente materia. Hæc de tempore reſtat adhuc modus.

XXXII. Modus.

In modo quatuor potisſimum obſervanda. 1. Universè an partitè ſit extrahendum? 2. Quâ formâ cathartica exhibenda? 3. Utrùm per ſuperiora, an per inferiora id præſtandum? 4. quid in ipſa purgatione & poſtea agendum?

XXXIII.

Circa primum itaque utrum univerſim, an per Epicraſin purgatio peragenda? Dicimus id ex humoris noxii copiâ & viribus laborantis cognoſci. Cacochymia conſtantibus viribus pauca, universè detrahi poteſt, præſertim ſi concocta ſit, aut, tenuis ab eaque viæ pateant in alvum. Verùm imbecillis viribus, non modo multa, ſed & pauca cacochymia, per repetitionem eximenda. Non enim, vel in leucophlegmatia, vel in cachexia, humor quoq; verſum in omne corpus effuſus poteſt ullius medicamenti vi, ex diſtantisſimis locis, per cœcos occultosque meatus, ſeu ductus, univerſus in alvum confluere: Nam bene monenti præceptori noſtro Hipp. aſſentiendum *omnes extremas vacuationes periculoſas eſſe* ſ. 1. a. 3. Unde, in multa cacochymia, tutiùs eſt, paulò citra modum ſubſiſtere, quàm ultra eundem procedere. Obſervationem ætatis ut & graviditatis, huc quoque aliquid præſtare poſſe, exiſtimo.

XXXIV.

Sed quânam medicamenti formâ pharmacum eſt exhibendum, an liquida an ſolida? Reſpondemus, robuſto atque impuro ventriculo liquidam formam, nullius rei ſuavitate oblitam, calidamque (tepida enim, ventriculum laxando, facilè vomitum cit: Frigida autem eundem refrigerando aliquando lædit,) conferre, idque longisſimè à cibo, ut altiùs in primas corporis ſedes in eorumque humores ſe inferat: contrario autem modo ſe habènti ſolidam ſecuriùs adminiſtrari.

XXXV.

Tertium quod concernit, per quam nim. viam inſtituenda ſit medicatio, nos edocent humoris vergentia ſeu inclinatio,

ægri habitus, affectus ipſe, morbi ſitus, quin & tempus. Nam ſi humor deorſum vergat per alvum erit molienda purgatio. Præcepto Hipp. ſ. 1. a. 21. *Quæ educere oportet eò ducenda per loca convenientia quò maximè vergunt.* Ita bilis per ſuperiora, pituita per inferna evacuari debet.

XXXVI.

Corporis dein habitum, in purgatione, ponderari vult Dictator noſter Hipp. ſ. 4. a. 6. & 7. Illo, *graciles & ex facili vomentes per ſuperiora eſſe evacuandos, cavendo hyemem*: hoc. *Vomentes difficulter, & mediocriter carnoſos per inferiora purgandos eſſe, caventes æſtatem.* Non minoris momenti indicationem, ad purgandum per loca convenientia nobis offert affectus ipſe. Siquidem tabifici, & melancholici, eadem ratione per inferiora purgandi, quorum prius nobis ſ. 4. a. 8. poſterius v. 9. ejuſdem ſect. indigitatur. Pertinet & huc aph. 12. ſ. 4. & alii, quos brevitatis ſtudioſus, ſuo loco relinquo.

XXXVII.

Magnam inſuper utilitatem accedere in peragenda purgat: à cognitione morbi ſedis percipimus ex Hipp. verbis ſ. 4. a. 19. *Quicunq; dolores, infra ſeptum transverſum indigent purgatione, per inferna purgandum eſſe ſignificant.* Denique humoris evacuandi via ex tempore anni quodammodo apparet. *Siquidem Aeſtate ſup. potiùs ventres, hyeme verò inferiores purgandi.* ſ. 4. a. 4.

XXXVIII.

Reliqua, in purgationis hiſtoria, maximè animadverſione digna nimirum in ea & poſt eam facienda, ſequentibus canonibus continentur. Cum poculum ori admovet æger, ejus labrum quà patet, linteo aceto madente involutum ſit, ut nares feriat, aut aqua roſata naribus admoveatur, vel panis toſtus & aceto tinctus, aut mala cydonia olfacienda, & oris ablutio illicò à ſumpto pharmaco prodeſt, cum poſca, vel ſucco punicorum malorum. Item, calidis pannis ventriculum fovere oportet, ſic enim vomitus arcetur.

XXXIX.

Qui purgatur, continendus eſt temperato loco: nam concitati jam humores, æſtus injuria aut rapiuntur in cutem, aut nimium efferveſcunt, febremque accendunt: frigore verò

torpeſcunt,

torpeſcunt, & denſatis coarctatisque viis ignaviter exeunt. Liberior aër, aut apertus flatibus expoſitus, etiamſi nulla eſt intemperies gravis, difficiles efficit purgationes, quandoquidem corpora, præſertimque imbecilla, vehementer conturbat.

XL.

Somnus iis qui calorem nativum debilem habent, & per pillulas vel electuaria purgantur, concedi poteſt, ut per illum, calor nativus, ab externis ad interiora membra revocatus, augeri, eoque faciliùs medicamenti latens purgandi vis in actum deduci queat.

XLI.

Pharmacis malignis ut Diacrydio & Elleboro ſuperdormire non convenit niſi per modicum, ne principalia membra, à concluſis vaporibus offendantur & maximè ſi debilia fuerint. Lenioris autem medicamenti vis ſomno evaneſcit.

XLII.

Si majorem vim à ſumpto pharmaco exigas, corpus move lege Hipp. ſ. 4. a. 15. Ita natura excitatur, & humor incitatur, & facile fit ut votis reſpondeat, & ut pharmacum humori vacuando analogum fiat, ſin minus id ſuccedat, clyſmate vel balano inteſtinorum expultrix ſuſcitanda.

XLIII.

Sin accidat ut immodicè purget medicamentum; *Somnum concilia nec moveto* juxta præcedentem aph. nec non impetus eſt revellendus, frictionibus & ligaturis brachiorum tantùm, non crurum, & temperandus impetus juſculo pullorum in quo granata ſint expreſſa, in modica tamen quantitate. Theriacæ exhibitio ſiſtit vim remedii ac impetum ruentis humoris. Balnei item uſus, & ſudoris evacuatio juvant, uſus quoque rerum adſtringentium, ut terræ lemniæ, roſarum. Cucurbitulæ inter ſcapulas & hypochondria, absque inciſione appoſitæ proſunt.

XLIV.

Finita legitima purgatione, (quæ maximè perſpicitur, ex morbifica materia tota evacuata, ex manifeſta ægri levatione, ſimulque omnium ſymptomatum diſparitione ſeu mitigatione,) utatur infirmus juſculis, poſt duas aut tres horas à medi-

camento

camento exhibito, detergentibus, quæ medicamenti reliquias eluant, omnemque ejus moleſtam qualitatem auferant, & paulatim ad diætam ſe convertat, non ruat in cibos, inſtar canis ad vomitum. Æger proinde mediocri & boni ſucci alimento, facilisque concoctionis, nec non humido potius quam ſicco, qui exitus retineat laxos, ne novam procuret offenſam conſtipatio fortis, & repentina, reficiendus erit.

Ad vacuum ſpatium implendum placuit ſequentia adjicere Collectanea.

Medicina univerſa ad factionem comparata eſt, ad contemplationem minimè: De rebus itaq; naturalibus ſubtiliter diſputare, declamare, rixari, non eſt medicari.

Vitæ termini arte medicâ poſſunt prolongari.

Vitæ termini arte medicâ non poſſunt prolongari.

Contraria contrariis; ſimilia ſimilibus curantur.

Jecori Facultatem Naturalem adimere, videtur contra ſanam rationem agere.

REGI ÆTERNO
IMMORTALI
INVISIBILI
SOLI SAPIENTI DEO
HONOR SIT ET GLORIA
IN
SEMPITERNA SECULA
AMEN.